ವಸಂತಕುಷ್ಟಗಿ*

ಹೈದರಾಬಾದ್ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕನ್ನಡ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮದ ಇತಿಹಾಸ (೧೯೫೬ರವರೆಗೆ)

ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಬಾಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ತ್ವದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಿವೆ. ಸ್ವಾವಲಂಬತ್ತ್ವ, ಸ್ವಾಭಿಮಾನ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗಳ ಘನತೆಗೌರವಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಹಿರಿದಾದ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಬಂದಿವೆ. ಮೊದ ಮೊದಲು ಕರಪತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಮೊಳಕೆಯೊಡೆದದ್ದು, ಈಗ ಜೀವನದ ನಾನಾ ಮುಖಗಳಿಗೆ ಕನ್ನಡಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು, ವಾಸ್ತವ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಈ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಬೃಹದಾಕಾರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯ ತೊಡಗಿವೆ.

ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಪ್ರಸಾರ, ದೇಶಾಭಿಮಾನಗಳನ್ನು ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಜಾಗೃತ ಗೊಳಿಸಿದರೆ, ಈಗ ಅವು ದೈನಂದಿನ ವಿಶ್ವಕೋಶಗಳಾಗಿವೆ. ಅಂತೆಯೇ ಇತ್ತೀಚಿಗೆ 'ಪತ್ರಿಕೆಗಳು' ಒಂದು ಉದ್ದಿಮೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆಯ ತೊಡಗಿವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇಂದಿನ ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ರೂಪಕ್ಕೆ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೮೦ರಲ್ಲಿ, ಜೆಮ್ಸ್‌ಆಗಸ್ಟಸ್ ಹಿಕ್ಕಿ (ಜನೇವರಿ ೨೦, ೧೭೮೦) ಬೆಂಗಾಲ್ ಗೆಜಿಟ್ ಅಥವಾ ಕಲ್ಕತ್ತಾ ಜನರಲ್ ಅಡ್ವಟೈಜರ್ ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ ನಾಂದಿಯಾದನು. ಆದರೆ ರಾಜಾರಾಮಮೋಹನ ರಾಯನು ಸಂಬಾದ ಕೌಮುದಿ, ಮೀರತ್-ಉಲ್-ಅಕಬಾರ್ ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮನಿಕಲ್‌ಮಾಗಝಿನ್ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಿ, ಭಾರತೀಯ ಭಾಷಾ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಕ್ಕೆ 'ಪಿತಾಮಹ' ನೆಂದೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಡನು. ಮುಂದೆ ಈ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನು ದೇಶದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಪಾದನೆಗಾಗಿ ಬಹಳ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಳಸಲಾಯಿತು. ಈದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕವೂ ಹಿಂದೇಟು ಹಾಕಲಿಲ್ಲ. ಆದನ್ನು, ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಇರುವ ಸುಮಾರು ೧೫೦ ವರ್ಷಗಳ ಇತಿಹಾಸವು ಬಿಚ್ಚಿಟ್ಟಿದೆ.

ಈ ಕಾಲದ, ಭಾರತದ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು 'ಮಂಗಳೂರು ಸಮಾಚಾರ' 'ಕನ್ನಡ ಸಮಾಚಾರ' ವಿಚಿತ್ರವರ್ತಮಾನ ಸಂಗ್ರಹ' 'ಹಿತ ಬೋಧನಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಕನ್ನಡ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಜನರನ್ನು ಬಡಿದೆಬ್ಬಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದುವು. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬಾಲಗಂಗಾಧರತಿಲಕರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಆಂದೋಲನದತ್ತ ಜನ ಆಕರ್ಷಿತರಾಗ ತೊಡಗಿದಾಗ, ಹಿತೇಚ್ಛು, ಕರ್ನಾಟಕಪತ್ರ, ಧನಂಜಯ, ಸಚಿತ್ರಭಾರತ, ಧನುರ್ಧಾರಿ, ಕರ್ನಾಟಕ ವೈಭವ, ರಾಜಹಂಸ, ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾಷಾಸೇವಕ, ವಿದ್ಯಾದಾಯಿನಿ ಮೊದಲಾದಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಬಂದವು. ಅವು ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು

*ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರು, ಎನ್. ವಿ. ಡಿಗ್ರಿ ಕಾಲೇಜು, ಕಲಬುರಗಿ ೫೮೫ ೧೦೩

ಒರೆಗೆ ಹಚ್ಚಿತೋರಿಸಿದುವಲ್ಲದೆ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಪಾದನೆಗಾಗಿ ಕಹಳೆಯನ್ನೂ ಊದಿದುವು.

ಈಗ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೈದರಬಾದ್ ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾಗವು ಕನ್ನಡ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿದೆಯೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರ ಹುಡುಕಬೇಕಾಗಿದೆ. ಹೈದರಾಬಾದ್ ಕರ್ನಾಟಕವೆಂದರೆ ನಿಜಾಂ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಕಲಬುರಗಿ, ಬೀದರ, ರಾಯಚೂರು ಈ ಮೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಪ್ರದೇಶ. ಇದರಲ್ಲಿ ಇಂದಿನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಉದ್ಗೀರ, ಹಾಗೂ ಇಂದಿನ ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಆಲಂಪುರ, ಜಹೀರಾಬಾದ್, ಮುಕ್ತಲ್ ಮೊದಲಾದ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳೂ ಸಮಾವೇಶವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ನಿಜಾಂ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಮೂಲಪುರುಷ ನಿಜಾಂ ಮುಲ್‌ಮುಲ್ಕಾ ಎಂಬುವನು. ಮೊಗಲರ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವನು. ಈ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಏಳನೇಯ ಅರಸು ಆಲಾಹಜರತ್ ಎಂಬುವನು. ಆತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೈದರಾಬಾದ್ ನಿಜಾಂ ಸಂಸ್ಥಾನವು ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ೧೯೪೮ ರಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಒಕ್ಕೂಟದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಹೈದರಾಬಾದ್ ಪ್ರಾಂತವಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಸಂಸ್ಥಾನವೊಂದು ಪ್ರಾಂತವಾದದ್ದು ಸಹಜವಾದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ವಿಶೇಷ ಆಂದೋಲನ ನಡೆದು ಪೋಲಿಸ್ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಾಗಬೇಕಾಯಿತು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕಾಪ್ರಪಂಚವು ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ನಿಭಾಯಿಸಲಿಲ್ಲವೆ ? ಜನತೆಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿಚಿಲುಮೆಯಾಗಿ ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿರಬೇಕಾಗಿರಲಿಲ್ಲವೆ ? ಈ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ನಮ್ಮನ್ನು ಕಾಡುತ್ತಿವೆ. ಹಾಗಾದರೆ, ಕರ್ನಾಟಕ ಪತ್ರಿಕಾ ಆಕಾಡೆಮಿಯು ಕನ್ನಡ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮದ ೧೫೦ನೆಯ ವರ್ಷದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಚಾರ ಸಂಕೀರ್ಣವನ್ನು ನಡೆಸಿ ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಸ್ಮರಣ ಸಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೈದರಬಾದ್ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ, ಕೆಲವನ್ನಾದರೂ ಆಯ್ದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು ! ಈ ಬಗೆಗೆ ಅದು ಹೇಗೆ ಕಣ್ಣು ತಪ್ಪಿತೊ ಈಗಂತೂ ನಮಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಪ್ರಬಂಧವು ಮರೆತು ಹೋದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಉಪಲಬ್ಧವಿರುವ ಆಧಾರಗಳ ಮೇಲಿಂದ, ಕ್ರೋಢಿಕರಿಸಿ ಒಂದು ರೂಪವನ್ನು ಕೋಡುವುದರಲ್ಲಿ ಕಿಂಚಿತ್ತಾದರೂ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದೆಯೆಂಬುದು ನಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಹೈದರಾಬಾದ್ ಕರ್ನಾಟಕದ ಭಾಗ ಎಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದಿರುವ, ಮೇಲೆ ಹೆಸರಿಸಿದ ಕಲಬುರಗಿ ಬೀದರ, ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಜನ ಜೀವನಗಳಿಗಾಗಿ ಕ್ರಿಸ್ತ. ಪೂರ್ವದಿಂದಲೂ ತಮ್ಮ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಜಾಗೃತವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವುದು ಸತ್ಯ. ನೃಪತುಂಗನ ಕಾಲದ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ' ಗ್ರಂಥವು ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅಪರೂಪವಾದ ಗ್ರಂಥ ಏಕೆಂದರೆ ಸಮೃದ್ಧ ಆಡಳಿತವು ಇದ್ದಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸುದ್ದಿ ಪ್ರಸಾರಮಾಧ್ಯಮವು ಇರಲೇಬೇಕಲ್ಲವೆ ? ಅಂದಿನ ಆಸ್ಥಾನವು ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕೆ ಆದ್ಯತೆಯನ್ನು ನೀಡಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಕಾವ್ಯಪ್ರಸಾರದ ಮೂಲಕವೇ ಸುದ್ದಿ ಪ್ರಸಾರ ಮಧ್ಯಮವು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ತ್ವದಲ್ಲಿರಲೇ ಬೇಕು ! ಇಲ್ಲದೇ ಹೋದಲ್ಲಿ ಕವಿ, ಗಮಕಿ, ವಾದಿ, ವಾಗ್ಮಿಗಳು ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ? ಆದ್ದರಿಂದ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ದಲ್ಲಿಯೂ, ಪೂರ್ಣ 'ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಪಡೆಯದೇ ಇರುವ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ನಾಡಿಗಳು ಸುದ್ದಿಪ್ರಸಾರ ಮಾಧ್ಯಮದ ಚಿಹ್ನೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಗುಪ್ತ ಗಾಮಿನಿಯೂ ಮಿಡಿದಿರಬೇಕು! ಅದರಂತೆ ನಾಗಾಯಿಯ ಶಾಸನ, ಸನ್ನತಿಯ ಅವಶೇಷಗಳು, ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ ಸುದ್ದಿ ಪ್ರಸಾರ ಮಧ್ಯಮದ ಬಳಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಶೋಧನೆ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಆಹ್ವಾನವನ್ನು ನೀಡಲು ಸಾಧ್ಯ. ಮುಂದುವರಿದ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಂತನ ಮಂಥನಗಳಿಂದ ಮೂಡಿಬಂದ ವಚನಗಳ ಶಿವಶರಣರಾಗಲೀ, ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸ ಮೂಡಿಸಲು ಗುಡಿಸಲು ಗುಡಿಸಲು ಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜೀವನ ದೀಪ್ತಿಯನ್ನು ಮುಡಿಸಿ ಕೀರ್ತನೆ ಗಳನ್ನು ಹಾಡಿ ಬೆಳಗಿಸಿದ ಹರಿದಾಸರಾಗಲೀ– ಒಂದರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬದುಕಿನ ಒಳಿತಿಗೆ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಬೀರಿದವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅತ್ಯಾಧುನಿಕ ಕಾಲವು ಬರುವ ಮುನ್ನಿನಿಂದಲೇ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕೋಧ್ಯಮಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಮೂಲ ಸಂಪತ್ತು ಸಿದ್ಧವಾಗತೊಡಗಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಊಹಿಸ ಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು

ಆಧರಿಸಿಯೇ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೋತ್ತರ ಕಾಲದಿಂದಲೇ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಜನ್ಮತಳೆದಿದ್ದುವೆಂಬುದನ್ನು ಸಾಬೀತುಗೊಳಿಸಲು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿವೆ.

ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಖಚಿತವಾಗಿ ನಿಂತಿರುವ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನಾದರೂ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ೧೯೫೬ರ ವರೆಗೆ ಅರ್ಥಾತ್ ನವ ಮೈಸೂರು (ವಿಶಾಲ ಮೈಸೂರು) ಪ್ರಾಂತ ಪುನರ್ ರಚನೆಯಾಗಿ, ಕಲಬುರ್ಗಿ, ಬೀದರ್, ರಾಯಚೂರು, ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಆದರಲ್ಲಿ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗುವ ವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ ನಮ್ಮ ಈ ಪ್ರಬಂಧಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ವಿಷಯ ಸಂಗ್ರಹಕಾರ್ಯವು ಸೀಮಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ೧೮೫೭ರ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೈದರಬಾದ್ ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕೊಪ್ಪಳ, ಮುಂಡರಗಿ, ಸುರಪುರಗಳು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತು ನೀಡಿ, ಒಂದು ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಗೆಲುವನ್ನೇ ತಂದುಕೊಟ್ಟು, ಜಗತ್ತಿನ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ತಮ್ಮತ್ತ ಸೇಳೆದು ಕೊಂಡುವು. ಈ ಅದ್ಭುತ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. ಈ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಎಸಗಿದ ಮನೆತನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಗದ ಪತ್ರಗಳ ಪರಿಶೀಲನೆಯಿಂದ ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಹೊರತೆಗೆದು ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ.

೧೯೪೨ರ ಚಳುವಳಿಯು ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಇಡೀ ಭರತಖಂಡದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದೇ ತೀರುತ್ತೇವೆಂಬ ವಿಶ್ವಾಸ ಮೂಡಿಬಂದಾಗ, ನಿಜಾಂನ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿದ್ದ ಹೈದಾರಾಬಾದ್ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಆಂದೋಲನದ ಗಾಳಿ ಬೀಸದೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ತತ್ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಒಳಗುದಿ ಆರಂಭವಾಗಿ ಉಕ್ಕಿಬರುತ್ತಿರುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ೧೯೪೮ರ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ರೂಪ ತಾಳಿತು. ಕಲಬುರಗಿಯಲ್ಲಿ ೧೩ ಜನರು, ಅಂದಿನ ನಿಜಾಂಶಾಹಿಗೆ ಧಿಕ್ಕಾರ ಹೇಳಿ ಅಂದಿನ ತಮ್ಮ ಸರಕಾರಿ ಅರೆಸರಕಾರಿ ನೌಕರಿಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಹೈದರಾಬಾದ್ ಸ್ಟೇಟ್ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಹೊರಬಂದರು. ಅವರು ಯಾರೆಂದರೆ, ಸರ್ವಶ್ರೀ ಅವರಾದಿ ದತ್ತಾತ್ರೇಯರಾವ್, ಪ್ರೊ. ವ್ಹಿ. ಸಿ.–ದೇವುಳಗಾಂವಕರ್, ಎಸ್. ಹನುಮಂತರಾವ್, ಶಂಕರರಾವ್ ವಾಂರ್ಝರೇ, ತುಕಾರಾಮ ಕುಲಕರಣಿ, ಅನಂತಶರ್ಮಾ, ನಾರಾಯಣರಾವ್ ಕಾನ್ಯಾಳ ಅವರು ಅಮೃತ ಬಝಾರ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಬಳಗದ ದಿವಗಂತ ರಾಮುಜಾಗೀರದಾರರ ಜೊತೆ ಸೇರಿ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳುವಳಿಯ ಕುರಿತಾದ ಕರಪತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಸೈಕ್ಲೋಸ್ಟೈಲ್‌ಮಾಡಿ, ಮತ್ತೆ ಕೆಲವುಸಲ ಕಲ್ಲಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಬರೆದು ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಮನೆ ಮನೆಗೆ ಹಂಚಿ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಕಿಡಿಯನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಿದರು. ದಿವಗಂತ ಅವರಾಧಿ ದತ್ತಾತ್ರೇಯರಾವ್ ಮತ್ತು ಎಸ್. ಹನು–ಮಂತರಾಯರು ಸೇರಿ 'ನಾಗರಿಕ' ಎಂಬ ವಾರ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ತ್ರಿವರ್ಣಝುಂಡಾದಿಂದ ವೈಭವಯುತವಾಗಿ ವರ್ಣರಂಜಿತವಾಗಿ ಬಂದ ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯು ಕಲಬುರಗಿಯಲ್ಲಿ ಝಂಝಾವಾತವನ್ನೇ ಎಬ್ಬಿಸಿತು. ಅವರಾದಿ ದತ್ತಾತ್ರೇಯರಾಯರುನಾಗರಿಕದ ಸಂಪಾದನಾಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವಾಗಲೇ ರಾಜಕೈದಿಯಾಗಿ ಬಂಧಿತರಾದರು. ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿಯ ಲೇಖನಗಳಿಗೆ ಆಕರ್ಷಿತರಾಗಿ ಜನತೆ ರಾಜಕೀಯ ಕ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ಪಾಲುಗೊಳ್ಳತೊಡಗಿದ್ದರು ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಅವರಾದಿಯವರನ್ನು ನಿಜಾಂಸರಕಾರ ಬಂದಿಸಿ ಬಹುಪರಿಯಿಂದ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಕಾರಾಗೃಹದಲ್ಲಿ ನೀಡಿತು. ಅದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೇರೂರ ದತ್ತಾತ್ರೇಯರಾಯರು ರಾಷ್ಟ್ರಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಜಾಗೃತಗೊಳಿಸುವ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವ ಕೈಬರಹದ ಸಂಚಿಕೆಗಳನ್ನು ತಂದರು. ಆ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಾಗಿ ವಸಂತ ಕುಷ್ಟಗಿ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಾಂತಪಟ್ಟಣಕಾರ್ ಅವರು ಸೇರಿ ಸತತವಾಗಿ ಮೂರು ವರ್ಷ ೧೯೪೭–೫೦ರ ವರೆಗೆ 'ಉದಯ' ಎಂಬ ಕೈಬರಹದ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ತಂದರು. ಈ ಇಬ್ಬರು ಆಗ ಮಿಡ್ಲಿಸ್ಕೂಲಿನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು. ಈ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಿನ ದೇಶದ್ರೋಹಿರಜಾಕಾರ ಹಾವಳಿಯ ಶಬ್ದ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಒಂದೆರಡು ಸಂಚಿಕೆಗಳ ಝೆರಾಕ್ಸ್ ಪತ್ರಿಗಳನ್ನು ರಾಜ್ಯ ಪತ್ರಾಗಾರದಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸಲಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಮುಂದೆ ಹನುಮಂತರಾವ್ ಕಾನ್ಯಾಳ ಅವರು 'ಪ್ರಕಾಶ' ಎಂಬ ಕೈಬರಹದ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಕೆಲಕಾಲ ನಡೆಸಿದರು.

ಸುರಪುರ ಮತ್ತು ಶಹಾಪುರಗಳಲ್ಲಿ ೧೯೪೨ರ

ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ರಾಘವೇಂದ್ರ ಕುಷ್ಟಗಿ "ಬತ್ತೀರೇಶ ಕಿಂಕರ", ಹೋಳಿ ಶೇಷಗಿರಿರಾವ್, ಭೀಮರಾವ್ ಮಾಸ್ತರ್ ಶಹಾಪುರ, ಗುರಾಚಾರ್ಯ ಬಂಡಿ, ಸಗರ ಕೃಷ್ಣಾಚಾರ್ಯ, ಎಂ. ಆರ್. ಬುದ್ಧಿವಂತಶೆಟ್ಟಿ ಮೊದಲಾದವರು ಕೈಬರಹದ ವಿಶೇಷ ಸಂಚಿಕೆಗಳನ್ನು ತಂದು, ಸಗರ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ತಿಳುವಳಿಕೆಯನ್ನು ಜನರಲ್ಲಿ ಜಾಗೃತಗೊಳಿಸಿದರು. ರಂಗಂಪೇಟೆಯ ಬುದ್ಧಿವಂತಶೆಟ್ಟರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಲದ 'ಅರುಣ' ಪತ್ರಿಕೆಯ ಹಸ್ತಪತಿಗಳು ಇನ್ನೂ ನೋಡಲು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಅನಂತರ ಅರ್ಥಾತ್ ಅಂದಿನ ಉಪ ಪ್ರಧಾನಿ/ಗೃಹ ಸಚಿವರಾಗಿದ್ದ ಸರ್ದಾರ್ ವಲ್ಲಭಭಾಯ್ ಪಟೇಲರ ಸಕಾಲಿಕ ಉಪಕ್ರಮದಿಂದಾಗಿ ಹೈದರಾಬಾದ ಸಂಸ್ಥಾನದ 'ಪೋಲಿಸಯಾಕ್ಷನ್'ದ ಅನಂತರ, ದಿವಂಗತ ತವಗ ಭೀಮಸೇನರಾಯರು 'ಮಿಂಚು' ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯಿಂದ ತಂದು ಅನೇಕ ಯುವಕರಲ್ಲಿಯ ಪ್ರತಿಭೆಗಳನ್ನು ಅರಳಿಸಿದರು. ಈ 'ಮಿಂಚು' ಸಂಚಿಕೆಗಳು ಅಂದಿನ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲತೆಗಳನ್ನೂ ಅಳಿತ್ತರಗಳ ನಿಲುವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ತುಂಬ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿವೆ. ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಮತ್ತು ವೈಚಾರಿಕ ಘನತೆಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಡುವಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ "ಅಮರವಾಣಿ" ಸಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಮರೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ವಾತಾವರಣವು 'ವಿಶ್ವ ಕಲ್ಯಾಣದ ಬರುವಿಗೆ ನಾಂದಿ ಹೇಳಿತು.

ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, 'ಧರ್ಮ ಸಂಜೀವಿನಿ' ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯು ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದ ಜನಜಾಗೃತಿಯುನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಪರಿಶ್ರಮವನ್ನು ಪಟ್ಟಿರುವುದೆಂದು ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ಆದರೆ ಆ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಚಿಕೆಗಳು ನೋಡಲು ಸಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಈ ರೀತಿಯ ಒಂದೆರಡು ಪರಿಶ್ರಮದ ಮೈಲುಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿದರೆ ೧೯೪೮ರ ಮುನ್ನ ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಪ್ರಕಾಶನ ಕುರಿತಾದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆಗ ಜನರು, ಮುಂಬಯಿ ಕರ್ನಾಟಕದಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನೇ ತರಿಸಿಕೊಂಡು ಓದುತ್ತಿದ್ದದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿ ಪತ್ರಿಕಾ ವಾಚನಾಭಿರುಚಿಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ರಾಯಚೂರಿನ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘವು ವಿಶೇಷ ಏರ್ಪಾಟನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದ ಸಂಗತಿಯು ಗಮನಾರ್ಹವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಅಭಿನಂದನಾರ್ಹ. ಈ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘವು ೧೯೨೮ ರಿಂದಲೇ ವಾಚನಾಭಿರುಚಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತ ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ಕೂಡ ನೆನೆಯಲೇಬೇಕು. ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ವಾಚನಾಭಿರುಚಿ ಬೆಳೆದಂತೆಲ್ಲ ಮುಂದೆ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯ ಸಂಯುಕ್ತ ಕರ್ನಾಟಕವು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯವಾಯಿತು. ಈ ನಿಟ್ಟಿನ ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ದಿವಂಗತ ರಾ. ಗು. ಜೋಶಿ ಅವರಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಅವರೊಬ್ಬ ನುರಿತ ಅನುಭವಿ ಮತ್ತು ಮುತ್ಸದ್ದಿ ವರದಿಗಾರರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ನೀಡಿದ ಅಂದಿನ ವರದಿಗಳು ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಮಾದರಿಯ ಕೊಡುಗೆಗಳಾಗಿವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಅವರಿಂದ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮವು ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಅಂತೆಯೇ ರಾಯಚೂರಿನಿಂದ ಹೈದರಬಾದ್ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೊತ್ತ ಮೊದಲನೆಯ ಪತ್ರಿಕೆ 'ದಕ್ಕನ್ ಪ್ರಭಾತ'ವು ಮೂಡಿ ಮೂಡಿ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಈ ವಾರಪತ್ರಿಕೆಯು ಮೊದಲ ಸಂಚಿಕೆಯು ೯ನೆಯ ನವೆಂಬರ್ ೧೯೪೮ರಂದು ಹೊರಬಂದಿತು. ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕರು ಪಿ. ರಾಚೋಟಯ್ಯ ಎಂಬುವರು. ಅವರ ಸತತ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಈ ವಾರಪತ್ರಿಕೆಯು ದಿನಪತ್ರಿಕೆಯಾಗಿಯೂ ಬೆಳಕು ಕಂಡಿತು. ಆದರೆ ಐದು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ಅದು ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಟ್ಟಿನಿಂದಾಗಿ ನಿಂತಿತು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಕಲಬುರ್ಗಿಯಿಂದ ರಾಯಚೂರಿಗೆ ಬಂದ "ನಾಗರಿಕ"ವು ತನ್ನ ಸಮರ್ಥ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಶ್ರೀ ಎಸ್. ಹನುಮಂತರಾಯರ ಸಂಪಾದಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯಮಾಡಿಕೊಂಡರೂ, ಅದಕ್ಕೂ ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಟ್ಟು ಒದಗಿ ಅದೂ ಕೂಡ ನಿಂತುಹೋಯಿತು. ಅದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯವರೇ ಆದ ಕಲಿಗಣನಾಥ ಹಿರೇಮಠ ಎಂಬುವರು, 'ಸೇವಾ' ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಪೋಲಿಸ್‌ಯಾಕ್ಷನ್ ಅನಂತರ ಆರಂಭಿಸಿದರು.

ಅದು ನಾಲ್ಕೈದು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಆ ಭಾಗದ ಜನರ ಆಶೋತ್ತರಗಳನ್ನು ಸ್ಪಂದಿಸಿಕೊಂಡು ಬೆಳೆಯಿತು. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೂ ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಟ್ಟು ತಟ್ಟದೇ ಬಿಡಲಿಲ್ಲ.

ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ 'ಸಾಧನಾ' ಎಂಬ ವಾರ ಪತ್ರಿಕೆಯು ಹೈದರಾಬಾದ್ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲ ಬಾಳಿದ ಪತ್ರಿಕೆ. ಹೈದರಾಬಾದು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಕರ್ನಾಟಕದ ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳ ಓದು ಗರನ್ನೂ ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯು ಆಕರ್ಷಿಸಿತ್ತು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರ ಒತ್ತಾಸೆಗಳನ್ನು ಬಿಚ್ಚುಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಬಿತ್ತರಿಸುವ ಪತ್ರಿಕೆಯಿದು ಎಂದು ಆಗ ಹೆಸರು ಪಡೆದಿತ್ತು. ಜೊತೆಗೆ ಹೊಸಗನ್ನಡದ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಹೊಸ ಲೇಖಕರಿಗೆ ಇಂಬು ನೀಡಿ, ಅವರ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬದುಕನ್ನು ಅರಳಿಸಿತು. ಮೌಲಿಕವಾಗಿಯೇ ಬಂದ ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಚಿಕೆಗಳು, ಅಖಿಲ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮಟ್ಟದ ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಗೌರವವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದುವು. ನಿಷ್ಠಾವಂತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಧುರೀಣ ದಿವಂಗತ ಜಿ.ಕೆ. ಪ್ರಾಣೇಶಾಚಾರ್ಯರ ಸಂಪಾದಕತ್ವ ಮತ್ತು ಯಜಮಾನತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯು ಹೈದರಾಬಾದ ಸಂಸ್ಥಾನ/ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಜನತೆಯ ಮುಖವಾಣಿಯೇ ಆಗಿ ವಿಜೃಂಭಿಸಿತು. ಸಚಿತ್ರವಾಗಿದ್ದ ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯು ಹಲವು ಹತ್ತಾರು ವಿನ್ಯಾಸಗಳಿಂದ ಓದುಗರನ್ನು ಹುರಿದುಂಬಿಸಿತ್ತು. ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯು ರಾಜ್ಯಪುನರ್ ಘಟನೆಯಾಗುವವರೆಗೆ ಹೈದ್ರಾಬಾದಿನಿಂದಲೇ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದು ಅನಂತರ ಬಹು ವರ್ಷ ರಾಯಚೂರಿನಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದು ಈಗ ನಿಂತುಹೋಗಿದೆ.

ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಪ್ಪಳದಿಂದ ನಂದಳಿಕೆಯವರು 'ಲೋಕವಾಣಿ' ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಅದು ಕೆಲಕಾಲ ಕೊಪ್ಪಳದಿಂದ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡು ಅನಂತರ ರಾಯಚೂರಿನಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗತೊಡಗಿತು. ಇದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪಿ. ರಾಚೋಟಯ್ಯ ಮತ್ತು ಕೊಟ್ರಬಸ್ಸಯ್ಯನವರು ಸೇರಿ, 'ಸೇವಕ' ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ನಡೆಸಿದರು.

ರಾಯಚೂರಿನ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘವು ೧೯೫೩-೫೪ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಿದ 'ವಿಜಯ' ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯು ೫-೬ ವರ್ಷ ಉತ್ತಮ ಗುಣಮಟ್ಟವನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡು ಉತ್ತಮ ಸಾಹಿತ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ಸು ಪಡೆಯಿತು. ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರರಾವ್ ಮತ್ತು ಶ್ರೀನಿವಾಸಚಾರ್ಯ ಹುಣಸಗಿ ಅವರ ಪ್ರಯತ್ನ ಮೆಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವಂತಹದು.

೧೯೪೯ರ ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ ಕಲಬುರಗಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಯಾದವಗಿರಿಯಿಂದ ಆರಂಭವಾದ 'ಅಮರವಾಣಿ'ಯು ೧೯೫೪ರ ಡಿಸೆಂಬರದಲ್ಲಿ ರಾಯಚೂರಿಗೆ ಬಂದು, ವಿದ್ವಾನ್ ಬಿ.ಎಂ. ವೀರೇಶ್ವರ ಶಾಸ್ತ್ರಿಯವರ ಸಂಪಾದಕತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ಸಹೃದಯರ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಸಂಪಾದಕರು ಸ್ವಂತ ಅಚ್ಚುಕೂಟವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದೇ ಆಗಿದೆ.

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಆಂದೋಲನದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖಾಂತರ ತಾರಾನಾಥರ ಪಾತ್ರವು ಬಹು ಪ್ರಮುಖವಾದುದು ಮತ್ತು ಜನತೆಯ ಸರ್ವೋತೋಮುಖ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಅವರ ಸೇವೆ ಅಪೂರ್ವವಾದುದು. ಬಹುಮುಖವಾದುದು. ವಿಶೇಷತಃ ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆಂದೋಲನದ ಹೇತುವಿನಿಂದಲೇ ಉತ್ತಮ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡಲು ಹಮ್ದರ್ದ್ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದುದು ಈ ಮಾತಿಗೊಂದು ನಿದರ್ಶನ. ಅದೇ ರೀತಿ ಧೀರ ಗಂಭೀರ ಸ್ವಾರಸ್ಯದ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಕ್ಕೂ ಅವರ ಸೇವೆ ಚಿರಸ್ಮರಣೀಯ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಪಾಲುಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂಬ ಗುಮಾನಿಯ ಮೇಲೆ ತಾರಾನಾಥರನ್ನು ಗಡಿಪಾರು ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ, ಅವರು ರಾಯಚೂರಿನ, ಹತ್ತಿರ ತುಂಗಭದ್ರ ನದಿಯ ತಡದ ಮೇಲೆ ಆಶ್ರಮ ಕಟ್ಟಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತರು. ಅಲ್ಲಿಂದಲೇ ಸೃಜನಶೀಲ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ, ರಾಷ್ಟ್ರಾಭಿಮಾನವನ್ನು ಹೊಡೆದೆಬ್ಬಿಸುವ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾಗಿರಿಸಿದ 'ಪ್ರೇಮ' ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿದರು. ಅಂದಿನ ಅವರ ಸಂಪಾದಕತ್ತ್ವದ ಮತ್ತು 'ಪ್ರೇಮ'ದ ಸಂಚಿಕೆಗಳು ಇಂದಿನ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಪ್ರೇರಕ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿವೆ.

ಸುಮಾರು ೧೯೫೦ರಿಂದ ಈಚಿನ ಎಂದರೆ ೧೯೫೪ರ

ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಿಸು ಸಂಗಮೇಶ ಅವರು ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣದ ಕಡೆಗೆ ತಮ್ಮ ಸಂಪೂರ್ಣ ಒಲವನ್ನು ಇತ್ತು ಶಿಶುಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬೆಳೆಸತೊಡಗಿದರು. ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ವಿಜಾಪುರದ ಗಡಿಯ ರಾಯಚೂರಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಸಿಸು ಸಂಗಮೇಶ ಅವರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಪ್ರಭಾವವು ಬೀರಿತು. ಅನೇಕ ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯ ಶಿಕ್ಷಕರು ಶಿಶು ಸಾಹಿತ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿದರು. ಲಿಂಗಸುಗೂರು, ಮುದಗಲ್, ಸಿಂಧನೂರುಗಳಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತಿಗಳ ತಂಡವೇ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. ಉಕ್ಲಿ ಕುಪ್ಪೇರಾವ್, ಸೀನಾಮಾ ಮೊದಲಾದವರು ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಕೈಬರಹದ ಮಾಸ ಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. 'ಮಗು' ಮತ್ತು 'ಜ್ಯೋತಿ'—ಇವು ಆ ಕಾಲದ ಅಂತಹ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು. ಕೆಲವು ಕಾಲ ಈ ಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ಅಚ್ಚು ಮಾಡಿಯೂ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಕೆಲವು ದಿವಸಗಳ ಅನಂತರ ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಟ್ಟಿನಿಂದಾಗಿ ಆ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ನಿಂತುಹೋದವು.

ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯವರೇ ಆಗಿದ್ದು, ಹೈದರಾಬಾದಿನಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪೂರ್ವದಿಂದಲೂ ತಮ್ಮ ಜೀವನವನ್ನು ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮದ ವಿಕಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಮುಡುಪಿಟ್ಟಿದ್ದ ರಾಘವೇದ್ರಾಚಾರ್ಯ ಜಾಗೀರದಾರರನ್ನು ನೆನಸದೇ ಹೋದರೆ ಅನ್ಯಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದ್ದ 'ಪ್ರಜಾ' ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹೊಡೆದೆಬ್ಬಿಸುವ ಸ್ಫೂರ್ತಿದಾಯಕ ಲೇಖನಗಳಿಂದಲೂ, ಸುಂದರವಾದ ಮುದ್ರಣದಿಂದಲೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಆಂದೋಲನಕ್ಕೆ ಪುಟು ನೀಡುವಂತಹದಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ ಅಂದಿನ 'ಪ್ರಜಾ' ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಚಿಕೆಗಳು ಆಗಿನ ಜ್ವಲಂತ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬಿತ್ತರಿಸಿ, ಆ ಮೂಲಕ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಚಿಂತನಶೀಲರರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಆ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಒದಗಿಸುವಲ್ಲಿಯೂ ಸಫಲವಾದುವು. ಈ ಜನಪ್ರಿಯತೆಯಿಂದಾಗಿ ಸಂಪಾದಕರು ಪ್ರಜಾಜಾಗೀರದಾರರೆಂದೇ ಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದರು.

ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬೀದರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಕನ್ನಡ ಚೇತರಿಸಿಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿತ್ತು. ಹಿರಿಯರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಉರ್ದು ಮತ್ತು ಮರಾಠಿಗಳನ್ನೇ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಒಂದೆರಡು ಕಡೆ ಕೈಬರಹ ಕನ್ನಡ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಬಂದುವು. ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ದಿಗ್ಗಾವಿ ಮತ್ತು ತಾಳೀಕೋಟಿ ಮಾಸ್ತರರ ಸೇವೆಯನ್ನು ನೆನೆಯಬೇಕೆಂದು ಬೀದರಿನ ಜನ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ನಾವು ಈ ಪ್ರಬಂಧಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ, ಕನ್ನಡ ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ಹೈದರಾಬಾದಿನಲ್ಲಿಯ ಉಸ್ಮಾನಿಯಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವು ತನ್ನ ಮಟ್ಟಿನ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಆ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ಗೌರವದಿಂದಲೇ ದಾಖಲಿಸಬೇಕು. ರಾಜ್ಯ ಪುನರ್‌ಘಟನೆಯಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚಿನಿಂದಲೇ, 'ತಾವರೆ', 'ಸಂಜೆರಾಣಿ' ಮೊದಲಾದ ಕಾಲೇಜು ವಾರ್ಷಿಕಗಳು ಬಂದುವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉಸ್ಮಾನಿಯಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ 'ತಾವರೆ' ಮತ್ತು ನಿಜಾಂ ಕಾಲೇಜಿನ ವಾರ್ಷಿಕ ಸಂಚಿಕೆಗಳು ಮೌಲಿಕವಾದ ಲೇಖನ ಸಂಚಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಇವು, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ಸಂಚಿಕೆಗಳು. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅಂದಿನ ಉಸ್ಮಾನಿಯಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಲೇಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಕನ್ನಡವು ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರ ಭಾಷೆಯಾಗಿದ್ದು, ಅನೇಕ ಬಹು ಭಾಷಿಕರ ಒತ್ತಡದಲ್ಲಿದ್ದೂ ತನ್ನ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಎತ್ತಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದು ಕಡಮೆಯ ಸಾಧನೆಯ ಮಾತಲ್ಲ. ಯಾವ ತರಹದ ಬೆಂಬಲವಿಲ್ಲದೆ, ಒಂದು ಕಡೆ ರಾಜಭಾಷೆಯಾಗಿದ್ದ ಉರ್ದುವಿನ ದರ್ಪದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡವು ಬಡವಾಗಿತ್ತು. ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಮಾಂಸಿ ಭಾಷೆಗಳಾದ ತೆಲಗು ಮರಾಠಿಗಳು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಧಾಟಿಯ ಒಲವಿನಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡವನ್ನು ಸೊರಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದುವು. ಇಂತಹ ಒತ್ತಡಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡವು ಬಡವಾಯಿತೇನೋ ಎನ್ನಿಸಿದರೂ ಸ್ವಾಭಿಮಾನದ ಉಸಿರನ್ನು ಅದು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಅಂತೆಯೇ ಅದು ತನ್ನ ತನವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡೇ ೧೯೫೬ರ ನವೆಂಬರ್ ೧ರಂದು ಕನ್ನಡದ ಹೆದ್ದೊರೆಯಲ್ಲೊಂದಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸತೊಡಗಿದೆ. ಆದರೆ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ

ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮದ ಅಸ್ತಿತ್ವ, ಸಾಧನೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆದು—ಇತಿಹಾಸವು ಎಲ್ಲರ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೂ ಬೆಳಕು ನೀಡಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಒಟ್ಟಾರೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮದ ಹೆದ್ದಾರಿಗೆ, ಹೈದರಾಬಾದ ಕರ್ನಾಟಕವು ತನ್ನ ಅವಕಾಶಗಳ ಸೀಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸುಮ್ಮನಿರದೆ, ತನ್ನ ಸತ್ತ್ವಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ತನ್ನ ತೊರೆಗಳನ್ನು ಸಂಗಮಿಸಿಕೊಂಡು ಒಂದಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ, ಇದೆಲ್ಲ ಅಧಿಕೃತ ದಾಖಲೆಗಳಾದ ಗೆಜೆಟಿಯರ್ ಮೊದಲಾದ ಆಕರ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ದಾಖಲೆಯಾಗಬೇಕಾದ ಕಾರ್ಯವು ಇನ್ನೂ ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ.